

Rättsavdelningen
Johanna Fransson
Johanna.fransson@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13)

Justitiedepartementets dnr: Ju2026/00322

Socialstyrelsen har avgränsat yttrandet till frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Myndigheten lämnar synpunkter enligt följande.

Konsekvenser för barns rättigheter (s. 460)

Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att de förslag som lämnas i betänkandet kommer att få stor betydelse för barn. Utredningen lyfter också att de långsiktiga konsekvenserna av förslagen framstår som ovissa särskilt i förhållande till barn, eftersom förslagen inte kan betraktas isolerat. På straffrättens område har en rad lagändringar med stor påverkan på barn genomförts eller är på väg att genomföras, och den sammanlagda repressiva betydelsen av dessa och utredningens förslag är svåra att överblicka. Socialstyrelsen delar denna slutsats och anser att förslagen i utredningen och övriga förslag som gäller unga lagöverträdare måste analyseras i ett sammanhang för att säkerställa att det samlade resultatet av förslagen är proportionerligt. Det är också något myndigheten påpekat vid ett flertal tillfällen i tidigare remissvar som rör målgruppen.¹

Utredningen har inte analyserat förslagen ur ett barnrättsligt perspektiv och vilka konsekvenser som förslagen kan medföra för barn. Barnets bästa ska användas som vägledning i alla frågor som rör barn, och fokus ska ligga på att identifiera lösningar som ser till barnets bästa. Om beslutet rör barn som kollektivt måste bedömningen ha sin utgångspunkt i de omständigheter som råder för den grupp av barn det gäller. Socialstyrelsens anser att utredningen allvarligt brister i detta avseende. Avsaknaden av en prövning av barnets bästa medför att det inte är möjligt att bedöma om förslaget är i enlighet med

¹ Se Socialstyrelsens remissvar gällande Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39), Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93) och Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11).

barnets bästa. Socialstyrelsen kan därmed inte ta ställning till utredningens förslag. I den fortsatta beredningen behöver en utförlig beskrivning och analys av konsekvenser och effekter ur ett barnrättsligt perspektiv göras.

Emellertid finns aspekter i utredningen som berör barn och som Socialstyrelsen ändå vill belysa vilket görs nedan i yttrandet.

16.3 Andra konsekvenser

Utredningens bedömning är att förslagen till lagstiftning kan antas få positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet. Bland annat på så sätt att rekryteringen av barn och unga till de kriminella sammanslutningarna kan förväntas minska och därmed att sådan brottslighet där barn och unga är inblandade på olika sätt minskar.

Socialstyrelsen ser allvarligt på samhällsutvecklingen av grov våldsbrottslighet i Sverige, där både brottsoffer och gärningspersoner blivit yngre. Att barn och unga involveras i denna brottslighet är en av samhällets mest kritiska utmaningar.

Socialstyrelsen anser emellertid att det inte finns vetenskapligt stöd som visar att kriminalisering av vissa handlingar skulle minska incitamenten för att rekrytera och utnyttja barn. Detta är inte heller något som framkommer i Brås rapport *Barn och unga i kriminella nätverk*. Däremot framgår av samma rapport att många barn saknar kunskap om att acceptera ett ”erbjudande” medför att de därefter kommer vara underställda en äldre och fräntas sitt självbestämmande under en lång tid. Det förekommer också att tvång genom skuldsättning, hot och våld används för att involvera barn och unga.²

Som Socialstyrelsen tidigare framfört i remissvar³ är barns involvering i brottslighet ett samhälleligt misslyckande och därmed samhällets ansvar, inte det enskilda barnets. Unga är mer benägna att söka spänning och att underskatta grader av risk. I de senare tonåren är också förmågan till impuls-kontroll och konsekvenstänkande sämre än för vuxna. De förslag som läggs fram i betänkandet lägger ett större ansvar på det enskilda barnet att förstå konsekvenserna av sitt beteende och situationer de hamnar i och utsätts för, istället för att rikta ljus mot samhällets och vuxnas ansvar. Förslagen riskerar att bestraffa barn för handlingar som de ännu inte är fullt kapabla att förstå. Detta gäller inte minst barn med neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsnedsättning där svårigheter med impuls-kontroll och konsekvenstänkande vanligen är än mer framträdande. Utredningens barnsyn är inte i enlighet med barnkonventionens barnsyn som betonar att barn utvecklas

² BRÅ 2023:13 s. 8.

³ Se bl.a. Socialstyrelsens remissvar gällande Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39) och Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11).

under hela barndomstiden och är särskilt skyddsvärda i egenskap av att vara barn.

16.4 Avslutande kommentarer

Utredningen framhåller vidare att den straffrättsliga lagstiftningen enbart utgör ett verktyg bland flera för att minska de kriminella nätverkens inflytande och på så sätt öka tryggheten i samhället. Socialstyrelsen instämmer i detta och vill understryka vikten av att bedriva ett brett förebyggande arbete och att aktivt verka för att stärka skyddsfaktorer för barn och unga, ett arbete där socialtjänsten har en fortsatt viktig roll. Socialtjänstens verksamhet ska utgå från en helhetssyn som omfattar den enskildes behov och resurser och som sätts i relation till det sammanhang och den omgivning som han eller hon är en del av. Nämnden ska dessutom särskilt arbeta för att ta initiativ till att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga.⁴ Socialstyrelsen vill betona vikten av att socialtjänsten får ha ett fortsatt stort ansvar för arbetet med unga lagöverträdare.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschefen Pär Ödman. I den slutliga handläggningen har enhetschefen Ulrika Jonasson deltagit. Juristen Johanna Fransson har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Pär Ödman

Johanna Fransson

⁴ Se bl.a. 18 kap. 4 § socialtjänstlagen (2025:400).